

**Звіт Президії АЕН України на щорічних Загальних зборах
24-25 травня 2019 р.**

Шановні колеги!

Як завжди розпочнімо з сумної новини. Декілька місців тому від нас пішов академік-засновник нашої академії, багаторічний керівник нашого Луганського відділення – **ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ БОГАЧОВ**. Прошу вшанувати його пам'ять хвилиною мовчання. ....(Прошу сідати.)

Дозвольте перейти до приємного.

За проміжок часу з моменту проведення минулорічних Загальних Зборів ми маємо двох ювілярів з академіків-засновників нашої Академії, якій нагадаю минулого року виповнилося вже 25 років. Це дійсно юнацький рік у порівнянні з нашими **ВЕЛЬМИПОВАЖНИМИ ЮВІЛЯРАМИ**.

Я маю на увазі академіка Національної академії наук України, директора-організатора Інституту економіки промисловості АН УРСР і його директора у 1969-1973 роках – **АЛИМОВА ОЛЕКСАНДРА МИКОЛАЙОВИЧА**, якому восени минулого 2018 року виповнилося **95 років**. (Прошу привітати оплесками!)

Атакож академіка-засновника нашої Академії, її багаторічного Головного ученого секретаря, багаторічного ученого секретаря спеціалізованої вченої ради Інституту економіки промисловості АН УРСР та НАН України, а також ученого секретаря нашого інституту у 1996-2000 роках, доктора економічних наук, професора **ПОКЛОНСЬКОГО ФЕДРА ЮХИМОВИЧА**, якому у лютому цього року виповнилося **90 років**. (Прошу привітати оплесками!)

Президія нагородила наших ювілярів **ПОЧЕСНИМИ ГРАМОТАМИ**.

Також дозвольте вшанувати наших гостинних господарів за підготовку та проведення щорічних Зборів нашої академії та нагородити:

Почесною Грамотою нашої академії:

1. Пашка Володимира Степановича.

2. Кужелєва Михайла Олександровича.

Грамотою нашої академії:

1. Житаря Максима Олеговича.

****

За традицією вшанування пам'яті нашого Першого Президента в Тернополі проведена чергова Всеукраїнська науково - практична конференція присвячена М.Г.Чумаченку, в Інституті економіки промисловості НАН України готується до друку черговий збірник наукових праць «Восьмі Чумаченківські читання», який вже став щорічним у відділенні нашого інституту, яким керував М.Г.Чумаченко, цього року він також буде присвячений 60-річному ювілею Інституту економіки промисловості Національної академії наук України.

Хочу також нагадати що ми запланували до 95-ї річниці з дня народження Миколи Григоровича Чумаченка у 2020 році, видати монографію «Академік М.Г. Чумаченко у споминах і роздумах сучасників», тому ще раз прошу й закликаю всіх у кого є що запропонувати Президії АЕН України, як колективному упоряднику матеріалів для цієї книги, по можливості поквартитися з передачею матеріалів. Прохання подавати відскановані матеріали і тексти у електронній формі на електронну адресу, яка вказана на журналі, який Ви отримали, або на адресу Президії в м. Києві по вул. Марії Капніст 2, к.304.

У грудні минулого року Президія прийняла організаційне рішення про введення посад трьох Перших віце-президентів, на які призначено академіків –

Пешка Анатолія Володимировича – фінансове забезпечення роботи академії;

Білопольського Миколу Григоровича – організаційно-кадрова робота;

Ляшенка Вячеслава Івановича – організаційно-видавнича та міжнародна діяльність.

Але життя не зупиняється, час плине. Ми можемо чесно пишатися тим, що на протязі всього цього часу не були осторонь, а завжди намагалися надати посильну допомогу керівництву країни та її регіонів. Не був виключенням і минулий рік. Можна не сподіватися, що нинішній рік ще раз жорстко протестує владу на її здатність створити реальний майданчик для зростання національної економіки. Попри незначну макроекономічну стабілізацію, у попередніх роках Україні так і не вдалося створити базу для упевненого економічного підйому. Тому і цього року перед вітчизняною економікою стоять декілька викликів, від адекватної відповіді на які залежатиме доля нашої країни в найближчі кілька років. Серед них необхідність істотного нарощування обсягів експорту, залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, стабілізація банківського сектору, зниження боргових ризиків та інші.

Я спробую викласти основні тези, які хотілося б обговорити на нинішніх Зборах.

По-перше - за останні роки **Україна майже втратила можливість поповнювати бюджет за рахунок транзиту з Європи та до Європи**. Особливої актуальності ця проблема набуває у зв'язку з закінченням договору про газовий транзит з «Газпромом» у цьому 2019 році і відсутністю чіткого визначення обсягів прокачки газу територією України з введенням в дію альтернативного - «Північного потоку-2». Також Україну обминув китайський транзит «Великого Шовкового Шляху», який пройшов через Білорусь на Польщу.

По-друге - також **втрачено протекціоністські механізми** в різних галузях, зокрема у гірничо-металургійній, лісівництві й сільському господарстві. Заходи, які прийняла Верховна Рада в митній політиці (зокрема, підвищення експортного мита на металобрухт, обмеження експорту лісу-кругляку та ін.) тільки но почимнають давати відповідну віддачу.

По-третє – **децентралізація**, як показує попередній аналіз стану її впровадження, дійсно підсилює спроможність «низового рівня», «провідної ланки самоврядування – об'єднаних територіальних громад (ОТГ)». Фіксуються і деякі негативні прояви – наприклад, збільшення коштів ОТГ, які «заморожені» на банківських депозитах. Одним з пояснень цих процесів є те, що кошти надходять з центрального бюджету протягом всього року, але лише за цільовим призначенням, наприклад, на ремонт доріг. Реально вони можуть бути використані за цільовим призначенням лише у весняно-літній період. Тому ОТГ вимушені класти їх на депозити, а отримані проценти використовувати на інші потреби громади. Але це водночас звужує можливості обласного рівня, не кажучи вже про рівень економічних районів у складі 2-3 областей. А саме таким територіальним макроєдиницям з чисельністю населення 3-7 мільйонів осіб згідно європейської Номенклатури територіальних одиниць для цілей статистики (NUTS-1) в Європі починають приділяти все більшу увагу.

Нарешті, по-четверте, за чергою але не за значенням – зараз тільки лінивий не вживає термінів **«Індустрія 4.0»**, **роботизація**, **цифровізація**, **блокчейнізація** і так далі. Ці процеси у розвинутих країнах призвели до того, що окремі високотехнологічні галузі вітчизняної економіки поставлено під загрозу знищення, наприклад машинобудування й суднобудування, літакобудування й космічну галузь. Дійсно, Європі наша сучасна промисловість, навіть наші галузі з високою доданою вартістю, за великим рахунком, не потрібні, оскільки вони не змогли стати вбудованими у відповідні європейські технологічні ланцюги та кластери.

Історія поняття "Індустрія 4.0" бере свій початок у 2011 р. з промислового ярмарку в Ганновері. Саме там уперше публічно заговорили про ширше поєднання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) з промисловим виробництвом і застосували цей новий термін. Індустрія 4.0, подібно до своєї "попередниці" (третьої промислової революції), базується на ІКТ. Тому її часом розглядають лише як наступний етап третьої промислової революції, впровадження якої досі триває у багатьох країнах світу (у т.ч. в Україні). Однак, якщо Індустрія 3.0 передбачала лише звичайну комп'ютеризацію та автоматизацію, то серед **важливих елементів нового типу виробництва – кібер-фізичні системи, big data, штучний інтелект, 3D-друк** тощо. Ба більше, йдеться також про еволюцію і самих моделей функціонування бізнесу. Саме тому можна говорити про зміну парадигми у виробництві та про нову промислову революцію.

Індустрія 4.0 поступово може підвищити продуктивність, гнучкість і швидкість виробництва, покращити якість товарів саме за рахунок використання сучасних технологій. Це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності виробників. Власне, необхідність збереження конкурентоспроможності промисловості стимулювала німецький уряд включити Індустрію 4.0 до Хай-тек стратегії 2020.

У ширшому контексті застосовується термін "четверта промислова революція" як новий етап розвитку суспільства та економіки. Індустрія 4.0 змінюватиме традиційне

розуміння працевлаштування, звичні бізнес-моделі. Зміни стосуються не лише технологій і виробництва, а й суспільства, культури та низки інших сфер. Відповідно, успіх може бути гарантований для тих країн, що першими зможуть підготуватися до таких нових викликів. Упродовж останніх кількох років четверта промислова революція є однією з гарячих тем Всесвітнього економічного форуму. Головною темою останньої щорічної зустрічі у Давосі (у січні 2019-го) стала **"Глобалізація 4.0: формування глобальної архітектури в епоху четвертої промислової революції"**. Фактично для України це слушне нагадування, що **готовність до Індустрії 4.0 є важливим аспектом безпечного майбутнього**.

Четверта промислова революція є новим викликом для всіх країн світу. Звичайно, є такі країни-першопрохідці, як Німеччина, де вперше прозвучав термін "Індустрія 4.0" і було розроблено плани розвитку нового рівня промисловості, хоча окремі ініціативи з розвитку Індустрії 4.0 було започатковано лише в останні кілька років. Більшість європейських країн, як і Україна, лише розпочинають працювати над розвитком Індустрії 4.0. Однак стартова точка України відстає від Європи. За оцінкою Всесвітнього економічного форуму, Україна ще не дозріла до четвертої промислової революції.

У ЄС перехід до Індустрії 4.0 має особливе значення в контексті планів реіндустріалізації. Виробничий сектор ЄС забезпечує понад 80% експорту і 80% приватних досліджень та інновацій. Зважаючи на зменшення внеску промисловості в економіку, у 2012 р. Європейська комісія поставила мету зростання частки промислового виробництва у ВВП до 20% у 2020 р. Таке завдання є досить амбітним, і ЄС поки що мало наблизився до його виконання. Однак потенційно Індустрія 4.0 може допомогти наблизитися до встановлених цілей і виконати їх у майбутньому. Досягти цього можна завдяки зростанню продуктивності виробництва та підвищенню конкурентоспроможності у країнах (регіонах) з дорогою робочою силою.

Ще у 2015 р. Єврокомісія презентувала Стратегію єдиного цифрового ринку для Європи (A Digital Single Market Strategy for Europe), яка, зокрема, має стимулювати використання нових технологій і перехід до Індустрії 4.0. Окремі країни ЄС запустили власні програми розвитку Індустрії 4.0 (*дивіться таблицю в матеріалах, які Ви отримали*).

Програми 4.0 в окремих країнах ЄС

Країна	Назва проекту/стратегії	Рік запуску	Фінансування	Досягнуті результати
Німеччина	Platform Industrie 4.0 (на основі Хай-тек стратегії 2020)	2011	200 млн євро держкоштів; залучення приватного фінансування у співвідношенні від 2:1 до 5:1	Сьогодні у платформі понад 300 учасників, майже 200 проектів (у т.ч. 99 виробничих)
Франція	Alliance pour l'Industrie du Futur (на основі стратегії «Нова промислова Франція»)	2015	10 млрд євро держкоштів; підтримка приватного сектору	Кредити для 800 компаній; діагностика модернізації виробництва 3400 компаній (станом на 2017 р.)
Італія	Intelligent Factory Cluster (CFI) (у рамках Дорожньої карти інновацій)	2012	34 млн євро держкоштів і 11 млн євро приватних	Створено платформу співпраці, реалізовано чотири пріоритетні дослідні проекти
	Національний план Industria 4.0	2017	18 млрд євро держкоштів на 2017–2020 рр.	Інформація недоступна
Австрія	Platform Industrie 4.0 (засновники — Міністерство транспорту, інновацій і технологій Австрії та кілька галузевих асоціацій)	2015	300 тис. євро щороку від засновників + членські внески учасників Платформи (за останніми даними, 200 тис. євро)	У 2015–2017 рр. розширено мережу Платформи Індустрія 4.0 (з 6 до 41 члена), розвиток співпраці між бізнесом і наукою, 80 публікацій про промисловість 4.0, створення бази даних з відповідними стандартами та нормами
Угорщина	Ініціатива «Індустрія 4.0. Національна технологічна платформа» (I4.0 NTP) (на основі стратегії реіндустріалізації Irinyi Plan)	2016	Невідомо Волонтерська робота науковців	У Платформі (яка зареєстрована як асоціація) близько 70 членів. Підготовлено аналітичну роботу про майбутнє Індустрії 4.0 в Угорщині (станом на 2017 р.)

Джерело: Digital transformation monitor.

Проведений аналіз дав змогу зробити кілька спостережень, що важливі в контексті дискусії про планування підтримки держави для її розвитку в Україні: 1) програми (заходи) зазвичай включені до ширших стратегічних документів (у Німеччині, Франції та Угорщині розвиток 4.0 — частина промислової політики); 2) фокус програм переважно не залежить від певних секторів чи сфер, хоча зазвичай головними бенефіціарами є компанії з високим технологічним рівнем виробництва; 3) акцент на розвитку співпраці між зацікавленими сторонами. Наприклад, у Німеччині та Австрії було запущено платформи Індустрії 4.0, що об'єднують органи державної влади, науково-дослідні установи та бізнес; 4) ініціативи передбачають залучення як державних, так і приватних джерел фінансування.

Ця робота дуже потрібна Україні. І тут нам потрібно ще раз звернути увагу на те що **УКРАЇНІ ПОТРІБНА НОВА «РОЗУМНА» ІНДУСТРІАЛЬНА ПОЛІТИКА!**

Протягом ХХ ст. Україна розвивалася саме як індустріальна держава. Її промисловий потенціал був одним із найвищих не тільки в СРСР (він поступався лише Російській Федерації), а й у Східній Європі. Якщо зробити невеликий ретроспективний аналіз, жодна держава Ради економічної взаємодопомоги (хто ще пам'ятає про таке економічне об'єднання) не могла зрівнятися з УРСР за обсягами промислового виробництва. Ба більше: можна сміливо стверджувати, що Україна (в межах Союзу) була донором для багатьох із центрально- і східноєвропейських держав, їхніх економік.

За роки незалежності багато чого змінилося — народну власність радянських часів приватизували, частково модернізували; час теж вніс корективи — багато

підприємств перепрофілювалися або знайшли нові ринки збуту. Але все-таки промисловий потенціал продовжував бути основою української економіки.

Прихильники європейської інтеграції вказували (причому справедливо) на те, що індустріальний сектор є однією з перешкод на шляху євроінтеграції: жорстко регламентований Спільний ринок європейських держав не був готовий поглинути Україну з її промисловістю. Питання впиралися, по-перше, у квоти на промислову продукцію, по-друге, у стандарти; по-третє, в необхідність багатомільярдних компенсацій за закриття цілих секторів економіки. Угода про асоціацію з ЄС теж передбачала, що Україна невдовзі може опинитися в ситуації, за якої низка підприємств (зокрема флагманів української індустрії) будуть змушені припинити роботу, і про це чесно попереджали і члени нашої Академії ще 2013-го. На жаль, у гонитві за ефектною, десь навіть позерською зовнішньополітичною перемогою українське керівництво не думало про механізми пом'якшення удару по українській економіці за принципом: "Я подумаю про це завтра". І ось це «завтра» стало сьогоднішнім!!

Загальний висновок – не деіндустріалізація, а саме нова, «розумна» індустріалізація — орієнтована на чітко визначені, в тому числі нові ринки та високота та середньо високотехнологічні сектори економіки, на модернізацію виробництва, а також розвиток прогресивних і креативних послуг, орієнтованих на конкретний сегмент споживання – необхідні нині Україні. Це дасть нові робочі місця громадянам, нові надходження до бюджету, нові кошти для розвитку. При цьому стимулювати слід передусім внутрішній ринок — це до питання про ринки збуту. Саме розвиток інфраструктурних проектів виводив із глибокої кризи і Сполучені Штати, і Німеччину, і навіть Китай. Безумовно, це хороший рецепт економічного піднесення й для України.

Загальносвітовим трендом, що народився в провідних економіках, стає розуміння, що в найближчі десятиліття національні економіки матимуть зростання передусім за рахунок стимуляції купівельної спроможності власного населення, монетизації соціальних відносин держави з громадянами, передових монетарних інструментів, що є, по суті, прямим роздаванням грошей населенню. Це сприятиме зростанню сфери послуг, малого й середнього бізнесу. І це – теж сценарій для підйому вітчизняної економіки.

Однак слід розуміти, що тільки навколо потужної передової, сучасної, конкурентоспроможної індустрії в Україні (як і всюди у світі) можливі розвиток малого та середнього бізнесу, внутрішнього ринку, зростання реальних доходів громадян, формування того самого, такого потрібного, середнього прошарку громадянського суспільства. Без сучасної «розумної» неоіндустріальної основи жодне зростання неможливе.

Серед комплексу економічних, політичних, соціальних та інших причин, які обумовили нездатність вітчизняної економіки гідно протистояти викликам нинішньої, та мабуть і наступних криз, без яких саме існування ринкової економіки є неможливим, однією із визначальних, є саме невідповідність якості технологічного розвитку України

останніх років сучасним світовим тенденціям. Загальна відсталість технологічної бази національної економічної системи та слабкість механізмів її інноваційного оновлення – все це значно посилює та буде і у подальшому посилювати негативний вплив кризових ситуацій у світі на ситуацію в Україні та ускладнювати процеси подолання їх негативних наслідків. Саме нинішня ситуація в економіці України є свідченням того, що дана проблема і надалі залишатиметься однією серед найбільш актуальних.

Але оптимістичний історичний досвід свідчить: «Немає такого економічного дна, з якого неможливо було б піднятися за лічені роки!». Це на практиці було доведено багатьма країнами. «У світі немає проклятих країн» - цю думку ще у 2010 році висловив батько грузинських реформ Каха Бендукідзе в одному зі своїх інтерв'ю. Іноді здається, що в цьому правилі Бендукідзе є винятки. Але якщо навіть і так, чому цим винятком має стати Україна? Не має! Всі нинішні нові міцні економіки вийшли з війни з сусідами або з самої нижньої точки свого політико-економічного стану. Ці країни показали, що в світі немає дна, з якого не можна піднятися за кілька років.

Наприклад, у другій половині ХХ століття той же **Ізраїль** кожні 10 років приймав у себе по одній великій війні. Це не стало перешкодою для побудови держави з рівнем ВВП в перерахунку на душу населення вище, ніж, наприклад, у Японії. Як говорила про це диво ізраїльський прем'єр-міністр Голда Меїр: "У нас було секретна зброя — відсутність альтернативи".

У 1949 році банкір з Детройта Джозеф Додж приїхав в **Японію** в якості спеціального радника з фінансових питань. Йому казали: “Ну ти що, дурень? Ти хочеш побудувати в Японії ринкову економіку? Це неможливо. Люди кланяються один одному в пояс. Це феодальна країна”. Тим не менш знадобилося зовсім небагато часу, щоб острівна економіка стала інноваційною, з другим у світі за обсягом ВВП.

У 50-х роках ХХ ст. **Гонконг** став першою країною Східної Азії, яка залучила іноземний капітал за рахунок дешевої робочої сили і сприятливої податкової політики — відсутністю ПДВ, митних зборів, податку на дивіденди й соціальних внесків, низьким податком на прибуток. У 1970—1980-і роки почався будівельний бум: транспортна інфраструктура, залізниці, хмарочоси, житлові будинки. У період з 1961 по 1997 рік ВВП Гонконгу збільшився в 180 разів, і країна стала однією з найбагатших у світі.

Основні особливості економічної моделі Гонконгу:

1. Сильна політична влада. Держава із сильною владою бере на себе роль послідовного провідника ринкової політики. Функції держави щодо бізнес-сектору: громадський порядок; мінімальне втручання в приватні справи; створення правового середовища, яке сприяє підприємницькій діяльності;

2. Державне невтручання в економіку. Гонконг посідає першу позицію в рейтингу економічної свободи, що забезпечено невтручанням держави в ринкові процеси, за винятком таких ситуацій: тенденція до монополізації галузі; утворення природних монополій; створення суспільних благ.

3. Експортоорієнтованість. Експортоорієнтованість Гонконгу була досягнута шляхом залучення іноземного капіталу та прискореної індустріалізації. Поява іноземних дочірніх компаній і філій відкрила доступ до інвестиційного ресурсу, а також стимулювала гонконгських виробників впроваджувати міжнародні стандарти. Це уможливило завойовування міжнародних ринків. Експортну стратегію Гонконгу характеризують такі аспекти: спочатку освоєння ринків свого регіону, а потім вихід на ринки промислово розвинених країн.

Сінгапур в 1965 році тільки вийшов з війни з Малайзією, мав проблеми із засиллям китайського населення і був кинутий британцями без природних ресурсів, навіть без доступу до будівельного піску. Батько сінгапурського дива прем'єр-міністр Лі Куан Ю точно описав події в своїй країні в назві мемуарів «З третього світу у перший. Історія Сінгапуру». Тепер цю працю цитують навіть українські політики як посібник «Капіталізм для чайників». Як і в Гонконзі, у Сінгапурі бурхливе економічне зростання ознаменувалося розвитком бізнесу. Сьогодні Сінгапур — один із провідних економічних, фінансових і торгових центрів світу. Своім успішним розвитком Сінгапур зобов'язаний ініціатору загальнодержавних реформ Лі Куан Ю. Головні особливості сінгапурського «економічного дива» такі:

1. Політична влада. Основним завданням уряду Сінгапуру було становлення успішної держави, що було неможливим без жорсткої державної влади — диктатури. Першим кроком до успіху було ухвалення довгострокової стратегії економічного розвитку, яка вирішувала три завдання: індустріалізацію, залучення іноземних інвестицій, розвиток транспортної інфраструктури.

2. Боротьба з корупцією. Лі Куан Ю створив спеціальний антикорупційний орган. Щоб запобігти появі корупційних схем, а також позбутися багатозначності законів, у Сінгапурі було максимально спрощено всі закони, особливо податкові. Більшість видів ліцензій і дозволів було скасовано. Зарплати державних службовців прирівнювалися до зарплат у великих компаніях.

3. Податкова політика. В умовах конкурентної боротьби Сінгапур сфокусувався на формуванні конкурентоспроможності шляхом стимулювання залучення іноземного капіталу. Основним інструментом стала податкова політика, а саме звільнення від сплати мита і податку на прибуток для підприємств нафтопереробної і легкої промисловості, суднобудування, електроніки та високих технологій.

4. Транспортна інфраструктура за рахунок внутрішніх коштів. Цю стратегію дозволили реалізувати два механізми. Перший — сувора політика уряду і ефективне управління бюджетними коштами. Другий — уряд зобов'язав працівників і роботодавців формувати заощадження, відсоток від яких направляти в Центральний резервний фонд (Central Provident Fund).

Чан Кайші, засновник незалежної держави **Тайвань**, і його партія Гоміньдан у Китаї програвали всі битви протягом 14 років. Але потім вони сіли на кораблі і дременули з Піднебесної на острів Фармозу (Тайвань). 3 млн лузерів і 4 млн

неписьменних селян-остров'ян — що з цього може вийти? Відреклися від соціалізму. Спростили податки, стабілізували валюту і так далі. Тепер 23-мільйоний Тайвань — одна з найбагатших країн світу. Тайвань процвітав упродовж 40 років, попри складні відносини з материковим Китаєм. Серед азійських тигрів Тайвань не найбагатший, але він показав суттєві темпи зростання економіки. Перевтілення Тайваню з аграрної країни на інноваційну відбувалося поступово. Перша реформа, яка дала поштовх розвитку малого бізнесу, — земельна. Поява ринку землі сприяло появі малих приватних фермерських господарств, а капітал, залучений у результаті купівлі/продажу землі, інвестувався в промисловість і торгівлю.

Наступним кроком був розвиток середньо- і високотехнологічної промисловості. Для цього було створено спеціальні економічні, індустріальні зони, де сьогодні зосереджені великі корпорації. Відмінними рисами економічної модернізації були поступовість, ненасильницький характер конкретних заходів, урахування національних традицій. Чинниками тайванського економічного дива стали: економічна стратегія і пріоритети розвитку, домінування малого й середнього бізнесу, професійна підготовка населення, сприятливий бізнес-клімат.

Протягом 1960-х років ВВП на душу населення **Південної Кореї** був подібний до найбідніших країн Африки й Азії. Однак у наступні десятиліття Південна Корея почала переходити від аграрної економіки до індустріальної та інноваційної, включаючи розвиток робототехніки та інформаційно-комп'ютерних технологій. У період з 1962 по 1995 рік економіка Південної Кореї зростала в середньому на 10% щорічно, що дозволило їй стати азійським тигром. У 1961 році до влади прийшов Пак Чон Хі і став «батьком» південнокорейського «економічного дива». За його правління було введено планування економіки. Метою першої п'ятирічки стали побудова ефективної промислової системи, а також розвиток електроенергетики, хімічної, нафтохімічної та цементної промисловості. Успіх корейських реформ полягає в залученні іноземного капіталу, в основному - безповоротної допомоги США та Японії. Головними особливостями реформ Пак Чон Хі були:

1. Диктатура і планова економіка. Держава здійснювала жорстке втручання в економіку і підприємницьку діяльність.

2. Масштабна націоналізація. Зокрема вся банківська система перейшла під контроль держави. Також зберігався контроль над транспортною інфраструктурою, енергетикою та водопостачанням.

3. Стимулювання малого й середнього бізнесу, об'єднання малих підприємств у великі промислові групи (чеболі). Виробники готової продукції отримували від держави субсидії й замовлення, податки для бізнесу знижувалися. Преференції надавалися тільки найуспішнішим підприємствам — таким чином у Кореї стимулювали конкуренцію. Так виникали промислові об'єднання і групи — чеболі. Наприклад, Samsung, LG, Hyundai, Daewoo.

4. Експорторієнтованість. Кредитування і субсидування корейських експортерів. Кредитували експортерів як держава, так і іноземні банки під державні гарантії.

У 1970-х **Ірландію** за її нещасний вигляд називали "хвора людина Європи". Приблизно тоді ж влада зробили ставку на освіту, якісно покращити людський капітал. Для залучення іноземних інвестицій в Ірландії з'явився спеціальний орган — Агентство з індустріального розвитку, що надає гранти та фінансові пільги компаніям, що розвивають бізнес в країні. Тепер ця країна з 4,5 мільйонним населенням, порівнянним з Донецькою, Дніпропетровською областями або з Києвом і Київською областю, виробляє товарів і послуг на \$256 млрд. За даними Центрального статистичного управління Ірландії, в 2015 році економіка країни за рік зросла на 26,3%. Це світовий рекорд.

Словаччина і Чехія у 1993 році роз'їхалися, як бідні родичі. Майно ділили за курсом 1 до 2. З промислових активів Чехії дісталася все. Решта — Словаччини. Ділили навіть хокей. Чехія завоювала всі трофеї. Словаччина змушена була починати з третьої ліги (С). Через кілька років словаки увійшли в найвищу світову хокейну лігу, в 2002 році стали чемпіонами світу. Нині 5 млн словаків, які ніколи не мали потужної промисловості, виробляють ВВП вище, ніж у 45-мільйонної України.

Польща — ікона сучасного стилю. Ключовий етап її перебудови — стрімка приватизація. За два перших роки в руках корпоративного сектору виявилася 45% всієї промисловості. Жодних ваучерів або закритих копійчаних продажів за прописаним під одного покупця умовами. Тільки кеш. Один з перших законів польського уряду — закон про іноземні інвестиції. Цей документ скасовував обмеження на частку акціонерного капіталу для іноземців, встановлюючи податкові пільги для іноземних інвесторів, усував усі обмеження на вивіз прибутку та розмір інвестицій. У 1999-му Польща провела пенсійну реформу. Один з її аспектів вимагав від кожного працюючого поляка у віці понад 30 років платити 12,2% в державний пенсійний фонд (ПФ), а 7,3% — перераховувати на особистий накопичувальний рахунок в недержавний ПФ (НПФ). За перші чотири роки реформ у Польщі було створено 16 неурядових ПФ, які керували близько 45 млрд злотих (понад €10 млрд). Вже до 2006 року ця грошова маса зросла до €29,5 млрд, а до 2011-го — перевищила €50 млрд. Ці приватні кошти брали участь у великій і малій приватизації.

В епоху Четвертої промислової революції цифровізація стала головним трендом формування нових секторів економіки. **Естонія** — перша і єдина пострадянська республіка, яка створила цифрову інфраструктуру для введення електронного уряду. Перші кроки з розвитку сектору інформаційно-комунікаційних технологій було зроблено в середині 1990-х рр. за допомогою державної програми загальної комп'ютеризації «Стрибок тигра» (1996). Уже 2002 року було введено обов'язкові ID-карти, які є цифровим ключем і електронним підписом громадян Естонії. А 2007 року було проведено перші електронні вибори, де 3,4 % виборців проголосували онлайн.

Попри швидкий розвиток ІТ-сектору, після вступу в ЄС Естонія стикнулася з проблемою еміграції населення. Одним із рішень цієї проблеми стало надання електронного громадянства нерезидентам країни 2014 року. 2018 року заявки на електронне громадянство щотижня подавали близько 40 тис. осіб.

Крім цього, іноземні громадяни переміщують свій бізнес в Естонію або створюють нові підприємства в країні. Громадяни України є лідерами зі створення нових підприємств в Естонії як е-резиденти (550 компаній).

Ефект для економіки Естонії від упровадження електронного резидентства іноземних громадян — це сплачені податки, які залишаються в країні. Отже, електронний уряд в Естонії — це 99 % усіх державних послуг у режимі онлайн. Це спростило взаємодію держави, громадян, бізнесу. У період з 2014 по 2017 рік кількість чиновників знизилася з 29 471 до 26 812. Також, за словами экс-віце-канцлера Міністерства економіки та комунікацій Естонії, щорічно кожен житель країни економить цілий робочий тиждень, тобто близько 2 % ВВП. За оцінками Єврокомісії, поряд із Фінляндією й Данією, Естонія посідає лідируючу позицію з надання електронних державних послуг. Після введення електронного громадянства для нерезидентів Естонія піднялася на десяту позицію в рейтингу Doing Business (з 22-го 2014 року на 12-те місце 2018 року), за Індексом сприйняття корупції — на 5 пунктів (з 26-го на 21-е місце).

Звичайно, це далеко не повний список стрімких підйомів. Але достатній, щоб прийняти формулу Кахи Бендукідзе: "У світі немає проклятих країн". І ось ще сказане ним в 2010 році: "В Україні є всі шанси або залишитися найбільшою нерозвиненою країною Європи, або стати однією з найбагатших європейських країн". Так, зміни неминучі, такі умови мінливого світу, переходу на новий технологічний уклад. Але це має бути еволюція завдовжки в покоління, а не катастрофічне цунамі на догоду негайним потребам.

Насправді деіндустріалізація може обернутися для країни значно жорстокішим експериментом над суспільством, ніж сама індустріалізація 30–40-х років минулого століття, основним побічним ефектом якої стала спроба знищити класичне українське село. Деіндустріалізація — може вилитися в знищення промислової містоутворюючої основи сучасних українських міст, більшість яких розташовані на Сході України.

З другого боку ми не можемо ігнорувати і інтереси імпортерів, торговельної еліти, офісних працівників і тих, кого класики понад сотню років тому назвали дрібними крамарями, а в сучасних умовах — чисельних представників малого та середнього бізнесу. У цьому сенсі природа індустріальних міст і міст торговельних зовсім різна. І обидва типи мають право на існування в нашій країні. Гаслом має бути: «Співіснування, а не витіснення одних іншими! Синергія взаємодії, а не Руїна взаємного знищення!»

Не деіндустріалізація, а саме нова, «розумна» індустріалізація — орієнтована на чітко визначені, в тому числі нові ринки та сектори економіки, на модернізацію виробництва, на конкретний сегмент споживання — необхідна нині Україні. Це дасть

нові робочі місця громадянам, нові надходження до бюджету, нові кошти для розвитку. При цьому стимулювати слід передусім внутрішній ринок — це до питання про ринки збуту. Саме розвиток інфраструктурних проектів виводив із глибокої кризи і Сполучені Штати, і Німеччину, і навіть Китай. Безумовно, це хороший рецепт економічного піднесення й для України.

Загальносвітовим трендом, що народився в провідних економіках, стає розуміння, що в найближчі десятиліття національні економіки матимуть зростання передусім за рахунок стимуляції купівельної спроможності власного населення, монетизації соціальних відносин держави з громадянами, передових монетарних інструментів, що є, по суті, прямим роздаванням грошей населенню. Це сприятиме зростанню сфери послуг, малого й середнього бізнесу. І це — теж сценарій для підйому вітчизняної економіки.

Однак слід розуміти, що тільки навколо потужної передової, сучасної, конкурентоспроможної індустрії в Україні (як і всюди у світі) можливі розвиток малого та середнього бізнесу, внутрішнього ринку, зростання реальних доходів громадян, формування того самого, такого потрібного, третього сектору, громадянського суспільства. Без сучасної «розумної» неоіндустріальної основи жодне зростання неможливе.

Серед комплексу економічних, політичних, соціальних та інших причин, які обумовили нездатність вітчизняної економіки гідно протистояти викликам нинішньої, та мабуть і наступних криз, без яких саме існування ринкової економіки є неможливим, однією із визначальних, є саме невідповідність якості технологічного розвитку України останніх років сучасним світовим тенденціям. Загальна відсталість технологічної бази національної економічної системи та слабкість механізмів її інноваційного оновлення — все це значно посилює та буде і у подальшому посилювати негативний вплив кризових ситуацій у світі на ситуацію в Україні та ускладнювати процеси подолання їх негативних наслідків. Проте нинішня ситуація в економіці України є свідченням того, що дана проблема і надалі залишатиметься однією серед найбільш актуальних.

Технологічна різноукладність вітчизняної економіки, наявність різних техноекономічних секторів, ринкових і галузевих сегментів — це особливість перехідного етапу її розвитку у технологічному і структурному вимірах. На жаль в Україні поки що відсутні чинні стратегічні документи, що визначали б підходи до промислової політики. Упродовж останніх кількох років прийняття промислової стратегії постійно залишалося (принаймні формально) серед основних завдань уряду (у його щорічних планах пріоритетних дій у 2016–2018 рр.). Однак створення і прийняття відповідного документа фактично зависло в повітрі. У квітні 2018-го уряд оприлюднив для обговорення проект Стратегії розвитку промислового комплексу України до 2025 р., але її досі не прийнято. Ба більше, стратегія відсутня в пріоритетних планах уряду на 2019 р. *На перший погляд, проект Стратегії розвитку промислового комплексу передбачав лише кілька заходів для підтримки розвитку Індустрії 4.0: 1) аудит*

інфраструктури; 2) популяризацію та просування технологій; 3) упровадження міжнародних стандартів у галузі промислового виробництва; 4) залучення фінансування програми "Горизонт 2020"; 5) підтримку просвітницьких заходів і розробку переліку нових професій.

Проект Стратегії також визначав низку загальних заходів, що є ключовими як для розвитку промисловості загалом, так і для Індустрії 4.0. Ідеться передусім про створення кластерів, стимулювання інновацій, старт-спеціалізацію тощо. Такий підхід у цілому відповідає ситуації в багатьох інших країнах, де розвиток Індустрії 4.0 є доповненням до промислової та інноваційної політики. Однак у проекті були відсутні заходи щодо налагодження діалогу зацікавлених сторін, а також інструменти фінансової підтримки (пільги, кредити тощо).

Необхідно звернути увагу, що у план уряду на 2019 р. включено розробку пропозицій щодо подальшого розвитку Індустрії 4.0 (відповідальні за виконання Мінекономрозвитку і Міністерство освіти і науки). Тому, можливо, в майбутньому з'являться нові проекти стратегічних документів.

Інші стратегічні документи. Лише у вигляді проекту існує Стратегія інноваційного розвитку України на період до 2030 р., презентована громадськості для обговорення восени 2018-го. Інновації є передумовою переходу до нового виробництва. Однак документ не містить жодної згадки про четверту промислову революцію, хоча і поданий на обговорення пізніше за промислову стратегію. Це відображає брак координації в стратегічному плануванні. У січні 2018 р. затверджено Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. Фактично це єдиний чинний стратегічний документ, що визначає певні заходи для переходу до Індустрії 4.0. Незважаючи на вузький фокус (на діджиталізацію економіки), втілення концепції важливе для підвищення готовності країни до четвертої промислової революції. Окремі заходи підтримки інновацій (наприклад, інформування про програми ЄС, активізація трансферу технологій та ін.) включені також до Стратегії розвитку МСП. Таким чином, у чинних і запроєктованих стратегічних документах лише спорадично присутні заходи, що можуть сприяти розвитку Індустрії 4.0.

На нашу думку всі ці СТРАТЕГІЇ на додаток з Експортною стратегією України слід об'єднати в єдиний документ «Стратегію Індустрії – 4.0» та озброїти ним МІНІСТЕРСТВО ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ, як це було в післявоєнній Японії. А для цього наша Академія, і тут я звертаюсь до Першого віце-президента Пешка Анатолія Володимировича, має підтримати «Рух "Індустрія 4.0 в Україні"» як в центрі так і на містах. Можливо в тих регіонах, де відсутні осередки цього руху, а є наші місцеві відділення, то і виступити їх ініціаторами та засновниками.

Наразі місію популяризації Індустрії 4.0 взяли на себе український бізнес і громадянське суспільство. Зокрема, **Асоціація підприємств промислової автоматизації України (АППАУ)** стала засновником національного руху "Індустрія

4.0 в Україні". Експерти асоціації та руху 4.0 (за підтримки координатора ОБСЄ в Україні) розробили проект національної стратегії Індустрії 4.0, яку було спрямовано на розгляд до КМУ. Документ визначає головні напрями стратегічного розвитку: від створення інноваційної системи та цифровізації ключових секторів економіки до інтернаціоналізації бізнесу. Стратегія є дотичною та лежить на перетині промислової та інноваційної стратегій. На думку представників АППАУ, окремі частини розробленого документа можуть бути включені до проектів промислової та інноваційної стратегій. Документ, зокрема, пропонує проекти для інституціоналізації 4.0 на державному рівні, розвитку інноваційної екосистеми, інтернаціоналізації.

Ще 2016 року при Кабінеті міністрів України був створений Національний комітет з промислового розвитку. На мій погляд назріла необхідність за європейськими аналогами у створенні постійно діючої Групи високого рівня у складі представників держави, великого, середнього та малого бізнесу, науковців та представників громадянського суспільства з координації основних стратегічних напрямків розвитку вітчизняної промисловості. Робочим апаратом такої групи міг би стати Інститут економіки промисловості НАН України із залученням і активістів нашої Академії економічних наук.

В той же час поточний стан речей не може не хвилювати будь кого з нас, як фахових економістів. З одного боку декларуються завдання якомога швидше наблизитися до найбільш розвинутих країн світу, а з іншого - у найбільш відомих світових рейтингах позиції України не покращуються, а часом навіть і погіршуються.

Чому б нашій секції економістів-міжнародників зараз не ініціювати дослідження переваг і недоліків можливого відродження адаптованого до сучасних умов колишнього проекту "Міжмор'я" шляхом створення Балто-Чорноморсько-Середземноморсько-Каспійського торговельного союзу або ж відродження однієї з гілок «Великого Шовкового шляху»? Ринки регіону нам знайомі, вони досить місткі й, головне, підходять нам за технологічним рівнем. Акцентований рух у цей регіон зможе хоча б частково компенсувати наслідки для нашої економіки сучасного стану політичних та економічних відносин з Російською Федерацією. Вже сьогодні Близький Схід і Центральна Азія — чи не основні ринки збуту для українських товарів, особливо сільськогосподарських продуктів, металу, літаків, будівельних матеріалів, добрив. В Україні і країн регіону спільні геополітичні інтереси. Чому б не розвивати спільні стратегічні пріоритетні дво- та багатосторонні відносини поряд з Польщею, Румунією та іншими країнами-членами ЄС, також і з Казахстаном, Туреччиною, Іраком, Іраном, Азербайджаном, Туркменистаном?

Якщо вже зайшла мова про Польщу, то в мене є для вас і декілька цікавих новин. На виконання Угод про співпрацю, які підписала протягом останніх років наша Академія з Познанським державним економічним університетом, Фундацією «Міжнародний інститут співробітництва та розвитку» при цьому університеті та низкою інших установ під час візиту делегації нашої Академії на чолі з її Президентом

до Сейму Республіки Польща було проведено черговий Симпозіум «Україна-Польща: синергетична співпраця». На початку червня цього року ми очікуємо візит у відповідь представницької польської делегації на чолі зі Співголовою міжпарламентської групи Польща – Україна депутатом Сейму Польщі Боженою Камінською. В ході цих зустрічей ми обговоримо декілька можливих напрямів та проектів подальшої взаємовигідної співпраці.

У зв'язку з цим у Президії виникла пропозиція з метою поглиблення зовнішніх зв'язків нашої Академії в умовах які надає Угода про Асоціацію з ЄСпо входженню в Європейський науково-освітній простір – провести деякі організаційні новації, які ми вже частково почали на минулорічних зборах, коли обрали трьох іноземних віцепрезидентів. Життя підказало, що цей процес потребує розширення та поглиблення.

По-перше, пропонується доповнити п.4.10 статуту нашої академії Академії, наступною частиною: **«У разі наявності за кордоном на території будь-якої адміністративно-територіальної одиниці згідно з адміністративно-територіальним устроєм держави не менше 3 (трьох) членів Академії, на цій підставі там може бути створене Представництво Академії, яке очолює Віце-президент Представництва Академії економічних наук України, якого призначає Президія Академії»** (*Пропоную проголосувати цю пропозицію за основу*). Така ситуація складається у нас, наприклад у Польщі, де у Познані, Лодзі та Катовицях у після цьогорічних виборів нас виникає по три члени нашої академії. Для підняття їх статусу пропонується мати там свої Представництва на чолі з відповідним віце-президентом.

Персонально пропонується визначитися з віце президентами представництв пропонується доручити Президії після реєстрації змін до Статуту.

По-друге, пропонується утворити при Президії Комітет з інтеграції до Європейського науково-освітнього простору у складі академіків нашої академії: **Ляшенка Вячеслава Івановича (Першого віце-президента), віце-президентів Савельєва Євгена Васильовича та Макогона Юрія Володимировича, академіків Кендюхова Олександра Володимировича та Мельниченка Олександра Віталійовича.** Пропонується також ввести посаду віце-президента нашої академії з цього напрямку – тобто з питань інтеграції до Європейського науково-освітнього простору, на яку обрати академіка нашої академії, доктора економічних наук, професора Олександра Володимировича Кендюхова, якому доручити спільно з іншими членами Комітету розробити пропозиції щодо активізації діяльності у цьому напрямку. (*Пропоную проголосувати цю пропозицію за основу*). **Ми можемо також заслухати, які ідеї має кандидат на цю посаду в ході наших зборів.**

По-третє, хочу підкреслити, що одним із важливих напрямів поступово стає більш тісне співробітництво зі Спілкою економістів України де вже понад рік активно працюють Президент АЕН України О.І.Амоша та віце-президент В.І. Ляшенко. Така взаємодія надає додаткові можливості для поєднання зусиль наших братніх структур на

благо України. Хто хоче шукати шляхи виходу з існуючої кризи, той спільними зусиллями їх обов'язково знайде.

По – четверте, на минулорічних зборах вже доповідалося, що нам треба шукати різні форми виконання положень Законів України про вищу освіту та про науку та науково-технічну діяльність.

На мою думку ці закони також повинні скласти правове підґрунтя створення на базі регіональних центрів НАН та МОН України, а з урахуванням можливостей, які додає Угода про асоціацію з ЄС **мережі регіональних транскордонних інноваційних систем**, які дозволять ініціювати формування спеціальних регуляторних режимів прискорення реалізації пріоритетних напрямків розвитку регіонів, тим самим пришвидшити подолання відставання у впровадженні сучасних технологій з метою випереджального розвитку регіонів та країни в цілому. З цього питання ми намагаємося поглибити наше співробітництво з **Придніпровським регіональним центром НАН та МОН України**, який очолює академік НАН України Анатолій Федорович Булат та відповідними регіональними структурами.

Можливо для цього треба шукати нові форми взаємодії в областях місцевих осередків нашої академії, створювати спільно з вишами філії та лабораторії академічних інститутів, більш активно взаємодіяти з бізнесом через регіональні Торгово-промислові палати, а з обласною владою та органами місцевого самоврядування через обласні та місцеві Агенції регіонального розвитку, регіональні фонди підтримки підприємництва. Безсумнівно це буде сприяти поширенню наших наукових розробок, а також диверсифікації джерел їх фінансування.

А зараз дозвольте мені як і минулого року не зупинятися на основних результатах, які отримали протягом звітного періоду члени нашої академії. Сподіваюсь що це зроблять присутні в залі представники регіональних відділень.

Далі декілька організаційних питань.

Традиційно за звітний період членами академії видано значну кількість монографій, підручників, навчальних посібників, збірників наукових праць тощо. Вважаю, що на цьому теж більш детально зупиняться керівники регіональних осередків.

1. Минулого року ми приймали рішення про перереєстрацію членів академії та щодо складання відповідних списків регіональними центрами та місцевими відділеннями і передачі їх Президії для узагальнення і затвердження на цьогорічних зборах. На жаль реалізувати цього не вдалось. Тому треба ще раз повернутися до цього питання і довести його до логічного завершення.

2. Крім того, у нас складається явно не статутна ситуація зі сплатою членських внесків. Можна впевнено сказати, що з понад 1200 академіків і членів-кореспондентів сумлінних платників внесків у нас не більше 10-15%. Ми з лютого цього року вже підвищили вступний внесок до 2000 грн., а щорічний – до 500 грн.

З метою підвищення вимог до членства в Академії в ході обговорення цього питання на Президії надійшла пропозиція встановити «прохідний Гірш-індекс»

для академіка на рівні 10 у Google-Scholar, а для члена-кореспондента – на рівні 5. Пропоную учасникам Зборів висловитися з цього питання і прийняти відповідне рішення в нашій резолюції.

Ще раз пропоную віце-президенту М.Г.Білопольському взяти виконання прийнятих кадрових рішень під своїй особистий контроль.

Втім хочу ще раз і цього року наголосити, що сучасна ситуація висвітлила ще раз напрям, над яким слід було б попрацювати як Президії нашої академії, так і її членам, – це **співробітництво з недержавними аналітичними центрами**, які відіграють все більш суттєву роль у формуванні економічної політики уряду. У лавах нашої академії майже немає представників цих структур, що не сприяє інформаційним контактам та вирішенню статутних завдань академії. Тому вважав би за доцільне ще раз обговорити на цих зборах питання співробітництва з недержавними аналітичними центрами та їх більш активного залучення до роботи в нашій академії. Відповідний пункт пропонував би внести і до проекту рішення наших Загальних зборів.

Ще раз хочу рекомендувати регіональним центрам, місцевим відділенням та членам Академії при наданні щорічних звітів не обмежуватися тільки переліком статей, конференцій та назв виконаних наукових тем, але й більш детально висвітлювати зміст наукового доробку (результати аналізу, виявлені тенденції та закономірності, розроблені концепції, обґрунтування перспективних напрямків досліджень тощо). Це сприятиме підготовці змістовних звітів як керівників регіональних відділень, так і загалом Президії нашої академії.

Ще раз нагадаю, що наша Академія економічних наук України вже за **25** років її існування не залишалася осторонь від сучасних соціально-економічних проблем України. Тому вважаю, що певний погляд та певні думки з приводу сучасних проблем будуть висловлені і сьогодні в процесі обговорення доповіді Президії та стану економіки на зборах і знайдуть своє відображення на шпальтах як академічних, так і інших видань.

Усе це дасть змогу наблизити головну мету – зробити правильні висновки та знайти шляхи подолання негативних наслідків сучасної кризи.

Любіть Україну!

Дякую за увагу! Запрошую до дискусії!